

БІБЛІОТЕЧКА „ГАРТ“
серія перша ■ ■ № 3

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ

ЗАУЛОК

ВИДАННЯ СПІЛКИ ПРОЛЕТАР-
СЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ „ГАРТ“
ХАРКІВ 1923

ЗАУЛОК

Ескіз

З сіверних левад бреде осінь. На заулок насідає сивий присмерк. Але на сході починається день. На башті вдарив давін—глухо і вохко.

Тов. Гамбарський допиває вранішній чай. Передчуття найвищої насолоди запанувало всією його істотою. Іше була легенька й срібляста тривога. Сьогодні буде рецензія на ту книгу, де умішена його перша стаття. Уявно він давно вже вважав себе за червоного професора і навіть більше: будучи в Криму, в санаторії, він прочитав де-кілька лекцій і на афишах стояло: професор Гамбарський. А потім він пригадав фіалково Мар'яну. Ця чванлива дівчина завжди стояла перед його очима... „Тепер“...—Але це було трішки наївно, і він це розумів.

Товариш Гамбарський замкнув портфель і поспішно пішов в город. Ішла

Р. У. П. № 2073.

ДРУКОВАНО В КІЛЬКОСТІ 1500 ПРИМІРНИКІВ У ДРУКАРНІ В. У. Ц. В. К. ЛЮТИЙ, 1923 РОКУ. ВЕРСТАЛИ ВАЛЕРІЯН ПОЛІЩУК ТА МИХАЙЛО ЗАЦЬ.

жура осіньсі, чвирі, над мійськими боло-
тами шкульгали дощі холодні і нудні

Аркадій Андрієвич прокидається рано і виходить у сні. Потім прокидається і Степанида Львівна. Мар'яна дома не почувала.—Мжичить холодний дощ. Пова двору проїхав візник на „стійку“. Коні ледаче перебірають багно. Проїхала судідка в рибний ряд.—Напроти кричить півень на весь заулок.—Аркадій Андрієвич п'є чай і йде на службу. Степанида Львівна варить обід. Через тіж сніи проходить і тов. Гамбарський.—Коні нарешті вивезли візника на Глухайську вулицю і потюпали жвавіш. Троцюар прокидається

Життя сім'ї таке: на башті дзвін б'є девять і Аркадій Андрієвич йде на роботу. Раніш Аркадій Андрієвич думав, що він закоханий в столоначальника, а потім думав, що в комісара. Але було просто: він закоханий в канцелярію. Майже кожного року сниться йому напередодні різдва (коли ялина, коли юність) якась чудова казкова королівна, що веє в білому, а біля неї, наче живі, в білих рукавичках—галантні, елегантні—журнали, пакети, сургучі і т. ин.—Степанида Львівна ніжна жінка і хороша хазяйка.

На Глухайській вулиці кричить сірена—довго, різко, зарізано—мчить автомобіль.

В кімнаті, де висів раніш Олександр II-й, Николай II-й, а також білий генерал на білому коні—висять: Ленін, Троцький Раковський і манесевський гортрет Карла Маркса. Степаниді Львівні сказали, що Маркс—жид і вона образилась, тому що вона цього раніш не знала і казала всім, що Маркс з Петербургу. З того часу—не великий, а манесевський. Про Троцького Степанида Львівна каже:—„Ну і шож, шожид? Він же не хоче розігнати всі установи і служачіх? А жила я знала і в Полтаві, бакалейшика і зовсім не пога-вній, навіть навпаки: і в борг павів“.—Зіновьева Степанида Львівна не повісила, бо дуже кучерявий і молодий.

А Мар'яна — їхня дочка. Про Мар'яну говорять:—„Господи! Як може від таких маленьких родителів вирости така пишна жєншина!“ В тисяча 917 році, покинувши середню школу, Мар'яна пішла в чека. І сказав Аркадій Андрієвич: „Мар'яно, що ти робиш?“ і сказала Степанида Львівна:—„Мар'яно, що ти робиш?“ А потім погодилась: така божа воля—Тов. Гамбарський живе в цім же домі.

Мар'яна прийшла з роботи і пройшла прямо у свою кімнату. Сіла біля вікна і задумалась. Безсона ніч положила на її тмину шоку холодний хворобливий чер-

вінь. З огидою згадувала вакханалію в Гранд-Отелі... --У вікно билась краплі мжички. Згадала спорзне, звіряче обличчя гладкого тиву, гвіній нарости на його животі,—і в її очах загорілись порожні фосфорити. Порожнеча гамарила кожний нерв її істоти. Але раптом вона відчула біля серця біль і прилив енергії. Мар'яна вийняла з чулка пачку кредиток і з силою кинула їх в куток. У вікні, що напроти, зашарів огонь. Чути було тринькання на балалайці і веселі вигукки. Донесилось:

„Ми ковалі, ми ковалі“
„Куюм ми шастя на землі.“

За стіною жили комольці і завжди тривожили заулук своєю агітаційною бадьорістю. Мар'яна написала:— .. „Милій друже! Туди, в твій далекий край, на рівніч. Мені хочеться сказати інакше: на „север“. Твій наряд має два чудових слова, вони не перекладаються:—„север“ і „грусть“... Але найкраще слово на землі —„че-ка!“ Пам'ятаеш: стоять ешелони, а паровик так задуманно шншит. Ідемо в парк заміряні стени, де чекає тривога, невідомість, де ціле провалля жури і радості. Станція, ще станція, і семафори і стени. Тоді не було порожнечі...—А зараз у мене осінь. Ідуть дощі, бредуть похилі отари хмар. Нема вже: „секім—башка!“ З партії мене вигнати, не пам'ятаю за

що. Здається не вносила три місяці членських. Проте, це ерунда: мене її так би вигнали: тепер член паркому каже: „наші жінчини з папиросками бігають“ ете. Словом, я беспартійна комуністка. Мій папа, Аркадій Андрієвич каже:— Мар'яно! як записується в партію? Я йому розказала,—хоче кандидатом, витримувати стаж. Правда зворушливо? Але це не те. Ти питаєш, що я роблю? Звичайно працюю, але хочу залити себе лурманом, до солодкої нестями. Іноді слухаю вчені промови липового професора Гамбарського, який, очевидно, в мене закоханий... Але її це не те. Я тобі писала, що хочу покінчити з життям. І от я рішила. А щоб не було повороту—сьогодня вночі віддалась сифілітику. Це найкращий спосіб проявити силу своєї волі. Правда? Вже не буде вагань. Так роблять чекісти минулого.—На дворі дощ. Соння не бачимо. „Север“. „Грусть“. Але найкраще слово чека! Милій друже, я в твій наряд закохана. Я вірю, що воскресне всесвітнє велике слово—чека! Тоді воскресне бірюзовий потік людського натхнення і степова тривога.—А зараз дощ і болить серце. „Север“. „Грусть“.

Р. С. Через годину повішусь. Прощай.

Але тут же Мар'яна з жахом подумала: „прощай?“... Брели години. Мар'яна ходила з кімнати в кімнату і нервово

перебірала складки спідниці... Брели години...

Аркадій Андрієвич одинадцять місяців не одержував грошей, і тепер одержав за місяць, (40 мільонів), і був сам не свій. Кричав:

— Мар'явко! С-о-о-орок мільонів.

І переможно трусив кредитками над головою. Степаніда Львівна готовила самовар і теж була сама не своя і навіть її бліді щоки порожевіли. Руки дрижали і ніяк не могла роздмухати огонь.

— От і кажуть: Ленін і Троцький. А що-ж вони учредження прикривають чи що?

Аркадій Андрієвич сказав:

— Ох, Степушко! Як би ти знала, яка в нас катавасія? З Пятигорську приїхав товариш Аральський. А на його місці вже другий начальник. І от тепер: той собі, а пей собі. Біда! Ну, я думаю, що все таки Аральський переможе.

Степаніда Львівна спитала:

— А хто з них симпатичний?

— Ну, звичайно, Аральський (і додав серйозно): У нього великі звязки. Це знаєш мушцана во-о!

— Так ти-ж держи його руку. (І спитала підвівши очі до гори). Аркашо! У нього портрету ще нема?

— Га?

— Та повісила-б... може коли заїде. Хто їх знає - вони люди не горді (і зітхнула): Боже мій! Що то наробила революція. Такі хороші люди, симпатичні... прелість...

...Вітер вривався в сіни, крутив дим і виносив його у вохку осінь. У вікно зазірало меланхолійне небо, падали листя за вікном. Скоро приїде біла зима - знову дзвонять на паныхиду...

...В сіни раптом вскочив товариш Гамбарський і, схвилюваний, побіг до своїх дверей. Степаніда Львівна спитала:— Пане професоре! Може вам водички горяченької? У нас сьогодні, знаєте, Аркаша жаюваньє одержав...

...А Аркадій Андрієвич скаржився!

— Шу-шу! шу-шу! Цмок! цмок! А роботи й нема: ні вхідного, ні вихідного. Тільки й знають, що по коридору...

Мар'яна відчула, як до серця підкотилась злість і сказала з другої кімнати:

— Це тату зветься: стадія організації. Чули про таке слово? Я чую його тисячу літ! тисячу літ!

Червіль хворобливо горів на її щоді, але цього Аркадій Андрієвич не бачив, і він образився:

— Ну, ти, Мар'яно, хоч і була в че-
ка, а в ділах державних не беш-
меса.

А Степанида Львівна сказала:

— Боже мій, Мар'яно, яке твоє діло
до ділов державних? Я знаю, чого
ти хочеш: тобі-б як би Ленін і Троцький
і товариш Раковський прикрили всі уч-
режденія. А навашенька без шматка хліба
зостався... Ну ні, вони люди розумні і
симпатичні п'яого сур'озно не зроблють.

Мар'яна мовчала і знову нервово пе-
ребірає складки на спідниці.

Гамбарський положив на стіл газету
і в рослуці похилився на вікно. Рецензент
писав, що в його статті багато претензій-
ности на вченість і Гамбарський йому
нагадує чехівського телеграфіста Ять. Це
було так нахабно, нарешті—так нетак-
товно... Гамбарський з тривогою думав,
що тепер він не зможе підняти своє ре-
номе і його професорська кар'єра розле-
тілась в пух. Потім з'яв пенсне і ліг на
кровать. З півночі летів сіверкий вітер.
Передають: за містом випав вохкий сніг
і зачоронило дороги. Над містом струм-
кують хмарні потоки...

— ...Можна зайти?

Підвівся:—Зайдіть.

Увійшла Мар'яна і мовчки сіла біля
кроватьі. Де кілька годин внутрішньої бо-
ротьби положили відбиток на її обличчя.
Гамбарський дивився прибито, переля-
кано, бо Мар'яна рідко до нього заходи-
ла, а сьогодні зайшла.

Мар'яна знала: „далі не можна, треба
кінчати!“ Сказала схвильовано:

— Прийшла до вас спитати: що таке
безпорадність, що—сила волі? Не знаєте?
А потім підвелась і жагуче промовила:

— Так! Я прийшла спитати вас... про-
хати вас...

Мар'яна кинулась до столу і розри-
далась. Гамбарський розгублено дивився
на неї і наливав воду в стакан.

— Вишійте! що з вами?

Вохкі дзвони загубились в осіні. Вох-
ка луна зарилась в болотній чвирі заулка.

Мар'яна випила води і дивилась су-
хими фосфоритами на Гамбарського. Потім
здавила руками голову:

— Треба повістись... Чуєте?... негай-
но... зараз...

— Що ви, Мар'яно?

Гамбарський блідий і розгублений
ходив по кімнаті.

Прошло ще де кілька хвилин напруженої мовчанки. У вікно бив дрібний дощ.

„Так! треба кінчати... так!.. скоріше“...

Але в цей мент в кімнату донеслось тринкання на балалайці і веселі вигуки. І тут же Мар'яна відчула, як її мозок прорізала тепла думка.

Мар'яна тихо і збентежено подивилась:

— Пробачте.

І хутко пішла до дверей.

.....

Аркадій Андрієвич надів окуляри і написав: „прошу мене зачислити в кандидати Вашей государственной партії. Мої лічніше убєдєннє в правотє комуністичєскіх ідєй“...

В ідальню увійшла Мар'яна.

— ...Мар'яно! А ну йди сюди! Чи так я?..

Степаніда Львівна продовжувала: „Він дуже симпатичний... кажуть вже підвищення получив“...

...Короткий осінній день сконав.

Мар'яна вийшла на ганок. Дощ прибив жовті листя, і вони лежали холодні мертві. Через вулицю блимав огонь і

м'яким світлом освіщав пустельний заулук. Високо текли потоки сумних хмар.

Зі стріхи одноманітно падала капля на камінь. Йшла глибока сіра осінь по сірих заулках республіки.

Коли Мар'яна виходила за ворота, з комольської кімнати вискочив натовп юнаків і з криком і реготом кинувся в туман.

...На міді висічено: „Доктор Фальк“.

